

क्याम पो दोखाईबी काबेली “ए” जलविद्युत आयोजनापो दोखाईबी

१. आयोजनापो ब्रा विन्या दोखाईबी घोले चहेइ छुक्प्या अ्यालो ह्वाइकिम खालपो विद्युत (३७.६) मेगावाट च्याप्या काबेली “ए” कू घ्याईकिम (विद्युत) आयोजना न्वामुखुड नेपालपो पाँचथर मन ताप्लेजुङ्ग जिल्लापो रीम छुक्तो ख्वाइप्या काबेली.. बी ग्यो । (बगेइछुक्प्या) आयोजना अ्या पाँचथर जिल्लापो अमरपुर कोलो पन्चमी मन ताप्लेजुङ्ग जिल्लापो थेचम्बु मन नाङ्गखोल्याङ्ग देल विकास समितिपो विभिन्न वडापो अ्याहत्याम ग्यो । हाइड्रोकन्सल्ट प्रा.लि. अ्या नेपाल सरकारपो कानूनी प्रक्रिया मन विश्व बैंकपो नीति मन क्यामयोजना हेइसा सामाजिक अ्या मूल्याङ्कन म्युसा क्याम योजना म्युन्या ग्यो ।

आयोजनापो घ्वाल्प्या संरचना ह्यामबी डाइभरसन बाँध, साइड इन्टेक, कू चम्सिक्दे धी मुख्य गोदाड, सर्ज साफ्ट, उधेम्युम पेनस्टोक मन अवाइदे घ्याईकिम कम परेइछुनु । कूपो धी कोलोम १४.३ मिटर रेप्या कू अ्वाइदे बाँध काबेली बजारक करिब २.५ कि.मी. उखेत्यु काबेली कवपो पेङ्गथ बनेइ छु । म्यबी चेइ अमरपुर गा.वि.स.पो घुसेनी देल परेइछु । मन भूपथ थेचम्बु गा.वि.स.पो खुद्रुके परेइछु । कूपो ६०.२ मिटर सोङ्गप्या उल्फयोप्या गोदाङ्गे मन ४३२६.८ मिटर सोङ्गप्या मुख्य गोदाड लक पिप्ले कव फ्याबी तमोर धीपो पेङ्गथ ग्योप्या उथेम्युम घ्यायाइकिम कम ह्योङ्गस्यानु ह्योङ्गसानु ।

२. म्योलबी अवधारणा मन पद्धति :

ख्योलेङ्ग घ्वाल्प्या सरोकारवाला ह्याम ख्योले पो सामाजिक विकासपो म्योलचे ह्यामबी छुन्या अवसर विनु अयान्या अवधारणाबी त्य बसम क्याम म्योल आधारित ग्यो । त्यबी म्योलचे सामाजिक मन ख्याप्चि (आर्थिक) मूल्याङ्कनपो आधारवी म्याबिम म्योलपो चहेइछुक्प्या छेइसा म्योलपो प्राथमिकता चयन म्युन्या ग्यो । सामाजिक क्याम म्योल मुख्यबी सामाजिक मूल्याङ्कनपो निचोड मन निष्कर्षपो आधारित ग्यो । याकयुक ब्रालन्यह्याम कमधुरी ब्रा सडत्युन्या सर्वेक्षण, द्वाखाई देल जनजाति, आदिवासी, सर्वेक्षण, इकम्योल चेबी म्योल ख्वाम्न्या मन खालखालपो सरोकारवाला ह्याकोलोम ब्रा बहस, मन दम्न्या मन वाहईप्या देल सेइसया ख्वाम्न्य ग्योन्या । ग्योखोङ्गप्या अवस्था मन च्यारीबयाँ अधिकरणपो असर, हकवाला मन थ्याप्किम् नक्साकोलोङ्ग च्यारीबयाँ अधिकरण मन क्याम्सन्प्यापो आँकडा त्योन्या म्योल दयूकथ्योप्या देल त्याम्यापो थ्याप्किम नक्शापो लागि सर्वेक्षण (सेइन्याक्याम्) मन लागेइ छुक्प्य ओदी म्युन्देन्प्या गोत्या । नेपालपो कू घ्यायाइकिम् विकासकोलो सम्बन्धि थुक्तोङ्गयोप्या, उरदम होङ्गम् क्यामबी ह्योप्या विधिविधान पो मन क्यामग्योल मन विश्व वेङ्गपो उदरम मन क्यामम्योल परेइम्युसा त्य दस्तावेजवी त्योन्या ग्यो । मिन पो खन्या विवरण केन्द्रिय तथ्यांक विभाग पो खाहड जिल्ला विकास समिति मन र्वाहईप्या गाविसका ल्यान्त्याप्या आँकडाह्याम्का ख्वाप्सा । त्योन्या ग्यो ।

३.सामाजिक मन सांस्कृतिक वातावरणपो दोख्याईबी ब्रा बिन्या :-

३.१. म्योलख्राम्न्या देलेपो र्वाइप्या गाविसह्याम पाँचथर जिल्लापो अमरपुर मन पन्चमी मन ताप्लेजुङ्ग जिल्लापो थेचम्बु मन नाङ्गखोल्याङ्ग गाविसह्याम त्याअ्या प्रभावित गाविसह्याम स्यो । म्योलख्राम्न्यापो घ्वालय संरचनाह्याम, मे हेङ्ग हेडवर्कस् सर्ज साफ्ट, गोदाड, पेनस्टक मन घ्याइकिमकम ह्याम अपरपुर गाविसबी रहेइछुनु । त्य गाविसह्याम्पो मिनह्याम २१०९८४२.१% ल्यास्यो मन ५१.२२% मेल्सेम मन ल्यास्यो मेल्सेम अनुपात १:१.०७ रहेई छुक्प्या ग्यो । तु कम बरावर ५.४४ हस मुनु । म्योलख्राम्न्या देलवी खालखालपो जातजाती मुख्य ड्योल्प्या देलह्याम ग्यो । त्य समूदायह्यामअ्या खालखालपो सांस्कृतिक,ब्रा मन धार्मिक परिवेशपो भल्को बिनु । ५३.३२% अनकमअमुख्य आदिवासी/जनजाति (लिम्बु न्याई तामाड, नेवार मन माभी) ३९.४७% लुस (बाहुन क्षेत्री) मन ६.१३% फेरफे (दलित दमाई, मन सार्की) ह्याम मुनु । ख्योलेङ्ग गाविसबी लिम्बु जातिपो सडख्या घोले ग्यो । म्यवी मुप्या ह्याम अ्या मुख्यवी: हिन्दु (५३.०६%) किराँत (३७.०५%) मन बौद्ध (९.५२%) धर्मह्याम मानेइम्यानु । रेक्प्या जेइप्या दर ४९% (५५.३%) ल्यास्यो मन ४४.७% मेल्सेम) मुनु । ख्योलेवी म्योलख्राम्न्या देलपो ख्याप्चि अवस्था मन संरचना होडाम जिल्लाह्यामपो, मे हेड कृषि, मन गैर कृषिवी आधारित उवाल्प्या ख्याप्ची प्रणाली ग्यो ।

३.२. सर्भेक्षण म्यून्या कम धुरीह्याम विस्तृत सामाजिक ख्याप्चि (आर्थिक) सर्भेक्षणपो लागि सूक्वा गाविसह्यामपो र्याहइप्या (प्रभावित) देललक ख्योलेङ्ग ४६ कमधुरीह्याम (अमरपुर ३०, पञ्चमी २ मन थेचम्बु १४ कमधुरी ह्याम उद्वाम्न्यापो नङ्गबी थोक्त्यनूम ग्यो । सर्भेक्षण म्यून्या कमधुरी ह्यामपो ख्योलेङ्ग मिन्याह्याम (जनसंख्या, ३६३ (५१२४%) ल्यास्यो मन ४८.७६% मेल्सेम) मन औषत कमधुरीपो आकार ७.८९ रहेइछुक्प्या ग्यो म्या चेई राष्ट्रिय मन म्योलख्राम्न्या गाविसह्यामपो औषत आँकडा व्यास्सा उखोत्यु ग्यो । घोले कमधुरी ह्याम पारिवारिक संरचनावी सगोल (६२%) क्रमिक रुपवी एकाङ्क (२९%) मन विस्तारित (९%) संरचनाह्याम जनेइभ्यानु । रारा ५०% कमधुरी ह्यामअ्या किराँत धर्म ३४.७८ रारा व्या हिन्दु धर्ममन १५.२२% व्या बौद्ध धर्म मानेइम्यानु । सर्भेक्षण म्यून्या कमधुरीह्याम्पो परेइ मस्सिप्या (साक्षरता) दर ८४.३९% ग्यो म्याचेई म्योलख्राम्न्या देल मन जिल्ला ह्यामपो औषत आँकडा अ्याइसा तुक्क स्यो । लगभग ६४.४६% मिनह्याम ख्याप्ची रुपवी सकृय ग्योप्या मन घोले ह्याम कृषिवि लागेई छुक्प्या मुनु । मिनछुन्यापो लागि ४३.४८% खोलेङ्ग कृषिवि आधारित मन एइप्या कमधुरीह्याम कृषि पो बाहेक (आका) होङ्गाम तापो क्यामह्याम म्याहेड होडामपो उदेलविम् क्याम ह्याम ल्वाम्या (रोजगार) तप्तरु (नोकरी) मन च्वारसाआवि घ्यामिसप्या ग्यो । सर्भेक्षण म्यून्या कमधुरीह्यामपो औषत च्यारीवया १.५९ हेक्टर रहेई छुक्प्या ग्यो म्याचेई जिल्लापो (पाँचथर ०.८१ हेक्टर मन ताप्लेजुङ्ग ०.८१ हेक्टर) मन राष्ट्रिय (०.८१ हेक्टर) औसत आँकडा अइसा उखोप्यु ग्यो । जातजातिपो आधारवी च्यारिवयाँ ग्योप्याह्यामबी लिम्बु टाक्टु अइसा

तुक (१.७४ हेक्टर/कमधुरी) ग्यो खोमिम तामाड टाक्टुक अ्याईसा यूक (१.२४ हेक्टर/कमधुरी) ग्यो ।

खेतिपाति म्युन्या बयाँह्याम्बी रारा ५४.७% भेडसी (सिंचाई म्युन्या उ) मन ४५.२९% पाखो उ (सिंचाई सुविधा) मग्योप्या बयाँ परेइछु । र्यो, मकै, धोचेर मन गेडागुडीह्याम म्योलख्राम्न्या देलबी ल्याइप्या मुख्य थोचिनुरी (अन्नबाली) मन खाद्यान्नह्याम स्यो । म्या बयाँबी थप ख्याप्चीपो क्यामन्वाम मन आम्रदानीपो श्रोतपो रुपवी चौपायाह्याम म्या हेङ्ग भेरा घोट, मेष, पो, हाँस मन फ्योह्याम गेन्नु । औषत वार्षिक कमधुरी ह्योप्या रु.१,७९,४५७.१४ ग्यो म्या चेई ब्राह्मणह्यामबी घोले (रु.३,०१,१००) मन माफिह्यामबी दोख्वाई (रु.८६,०००) ग्यो त्या औषत कमधुरी ह्योक्दे राष्ट्रिय आँकडा अ्याइसा बडप्या स्यो । घोलेह्याम कमधुरी ह्याम कृषि क्यामबी मुनु खोयोङ्ग उतुपोक्यामलक ह्योप्या रुपैयाँ ख्याप्ची (रेमिटेन्स) विप्रेषण) अ्या ह्योप्याबी घ्वाह्या हिस्सा (४३.४८%) च्याह्याम ग्यो । औषत वार्षिक कमधुरी खर्च रु.१,२१,९५१ ग्यो म्या चई ब्राह्मणह्यामबी घोले (रु.२,२५,६४८) मन माफिह्यामबी दोख्वाई (रु.७७,४७६) ग्यो । खर्चपो श्रोतह्यामबी घोले ख्याप्ची ज्योकिबी (३०.५५%) मन क्रमिक रुपवी क्वाफिम ग्यो, स्वास्थ्य मन शिक्षाबी खर्च म्यानु । म्योलख्राम्न्या देल घोवी पिनासी देल बाहेक सरसफाई पो अवस्था बलान्याधम्या ग्यो । रारा ६५.२१% कमधुरीबी स्वच्छ ज्वान्या कुपो पहुँच ग्यो, मन ८७% कमधुरीबी एक्देख्वाम पो सुविधा ग्यो । सर्भेक्षण म्युन्या कमधुरीबी त्वाइज्योप्या रोग ह्यामबी टाइफाइड, दम, हि अल्पता, मधुमेह, फोक्सो सम्बन्धी रोग मन राङ्गह्याम स्यो । म्योलख्राम्न्या क्षेत्रबी स्वास्थ्य सेवापो लागि स्वास्थ्य चौकी मन उप-स्वास्थ्य चौकी ह्याम ग्यो । उन्त्यान्जयोड घोलेजसो हसह्याम् उपचार म्युन्या नोक्छोवी विस्वास म्यानु । ख्वोलेङ्ग कमधुरीञ्या ज्योकिम खम्यापो लागि संघ ड च्योङ्गनु । घोलेजसो कमधुरी बी टेलिफोन मोवाइल (जेक्दे) सुविधापो पहुँच ग्यो । म्या चई खालखालपो संस्थाह्यामञ्या सेवा हयोत्यनुम ग्यो । म्यापो साथबी म्याक्षेत्रपो मेची राजमार्गञ्या सम्बन्धित जिल्ला सदरमुकामह्याम जोरेइम्युत्याम ग्यो ।

३.३ आदिवासी जनजाति

त्या क्षेत्रबी खालखालपो जातजाति ह्याम समाहित डवाल्या समुदायपो मुक्देख्वाम ग्यो । लिम्बु, तमाड मन माफिह्याम आदिवासी जनजाति समुहह्याम स्यो म्या चई म्योलख्राम्न्यापो क्यामन्वामलक तक्च्योत्ञ्या प्रभावित छुनु । त्या समुदायह्यामञ्या खालखालपो साँस्कृतिक ब्रा, मन धार्मिक धरातलपो भल्को बिनु ।

३.४ लैङ्गिक याथपरेइ छुक्प्या मन डनल्युप्या (जोखिमपूर्ण) समुह

काबेली 'ए' कुघ्रयाइकिम म्योलख्राम्न्यापो सन्दर्भबी डनल्युप्या अ्यान्यापो अर्थ म्या कमधूरिह्याम मन समुदायह्याम जनेइम्यानु, म्या चई चहेइछुक्प्या क्योक्प्या चक्प्या, श्रोत, अनुभव मन संस्थागत म्युन्याच्याप्यापो मरी ड कमी ग्योमिमअ्या गर्दा तहिसीन्य पुर्नस्थापना म्युन्य क्याम मन फाइदाह्याम

पोन्याबी सहभागी म्यन्या घ्वाल्पा कठिनाइत्याम्पो सामना मत्यु । म्योलख्राम्न्य क्षेत्रबी आदीवासी जनजातिह्याम, मन मेहसेमह्याम याथपरेइछुक्पाह्याम मन मग्योप्या (नाजुक) समुदायह्यामपो रुपवी लियईमन्या ग्यो ।

४. म्योलख्राम्न्यापो प्रभाव मन प्रभाव मुल्याङ्कन

४.१ म्योलख्राम्न्या प्रभावित क्षेत्रह्यामबी पाँचथर जिल्लापो अमरपुर मन पन्चमी कोलो ताप्लेजुङ्ग जिल्लापो थेचम्बु मन नाङ्खोल्याङ्ग गा.वि.स.ह्याम परेइछुनु । म्योलख्राम्न्यापो छुन्याच्याप्या सामाजिक मन वातावरणीय प्रभावह्यामपो आधारबी म्योलख्राम्न्या प्रभावित क्षेत्रह्याम तक्चोत्थ्या मन अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रह्यामबी वर्गिकरण म्युन्या ग्यो । तक्चोतडया प्रभावित क्षेत्रह्यामबी धोङ्खत्या क्षेत्र (बाँधका उधलु मन घ्याईमिकम का उख्वोत्यु कुपो बहाव दोख्याई छुक्दे क्षेत्र) मन म्योलख्राम्न्यापो घोलेजसो निर्माणपो ।

क्यामन्वामह्याम छुक्पा क्षेत्र ह्याम परेइछुनु म्या चेई घोले प्रभावित छुन्या सक्छ । त्याम्याबिम क्षेत्रह्याम मन अप्रत्यक्ष प्रभावित छुक्पा क्षेत्रह्यामबी म्योलख्राम्न्या निर्माण पो क्रमबी सन्चालन छुक्पा क्यामन्वामलक तक्चोत्थ्या प्रभावित मछुक्पा क्षेत्रह्याम परेइछुनु ।

४.२ म्योलख्राम्न्यापो मगजप्पो प्रभावह्याम :

मन प्रभाव मूल्याङ्कन

४.२.१. च्यारीबी प्रभाव

म्योलख्राम्न्याअन्या २२.५०८ हेक्टर वयाँ स्थायी रुपवी अधिकरण म्या । मोखोयोङ्ग कावेली “ए” ३ कु ध्याईमिकम म्योलख्राम्न्याअया स्यू खायो परिवारह्याम पूर्ण रुपवी स्थानान्तरण मूम्यानु । स्थायी रुपवी अधिकरण म्यूप्या वयापो उखालह्यामबी ७.६७२ हेक्टरतङ्ग कृषि योग्य वयाँ परेईछु मन १.५७ हेक्टर थून्याम मन होडाम् धी मन बगर क्षेत्रह्याम परेइछुनु ।

म्योलख्राम्न्याअया २५.२१ हेक्टर उद अस्थायी रुपवी अधिकरण म्या । मुख्य रुपवी अस्थायी रुपवी अधिकरण म्यूप्या वयाँ १५.९० हेक्टर धी मन नगर क्षेत्रह्याम परेइछुनु म्यावी म्योलख्राम्न्यापो संरचनाह्याम मे हेड खानी, फईकिमलक ल्याईप्या लुङ्ग मन प्योक् तह थन्केइम्यूप्या ठाउँह्याम् रहेइ छुनु ।

म्योलख्राम्न्यापो खालखालपो संरचनाह्याम निर्माणपो लागि स्थायी रुपवी बय अधिकरण म्यानूलो ख्वोलेङ्ग १३ कमधूरीह्याम (६ कम तमाड, ३ माभी, १२ लिम्बू मन ३ वाहुन/क्षेत्री) अ्या ७.६७२ हेक्टर वयाँ गुमेईम्यानु । म्योलख्राम्न्या प्रभावित परिवाह्यामपो विवरण विस्तृत रुपवी यूक प्रस्तुत म्युत्या ग्यो ।

क्र.सं.	म्योलख्राम्न्यापो संरचनाह्याम	वय अधिकरण म्यूक्दे कमधूरीह्याम पो संख्या	परिवार संख्या	गैर कृषि क्यामवी खवाइत्या

				रोजगार सदस्याह याम
१	वाँध क्षेत्र	साक्वा (२)	१२	२
२	हेडवर्कस क्षेत्रवी स्थायी आवास	साक्वा २	२५	५
३	व्यारेक,अपरेटिङ्ग प्ल्याटफर्म मन ईन्टेक	साक्वा २	१७	६
४	घयाइदेकम क्षेत्रवी आवास	साक्वा २	२२	४
५	घयाइदेकम, स्वीचयार्ड मन	साक्वा ६	२६	२
	टेलेरेस			
	ख्योलेवी	१३	१०५	१९

तु कमधुरीपो साक्वाङ्ग ठाउँ (क्र.सं.४ मन म्याद ५ वी बय अधिकरण म्या

म्योलख्राम्न्या प्रभावित परिवारह्यामवी साक कमधूरोञ्या तापो बयपो ५०% अ्याइसा घोले भाग गुमेईम्या खो आड कमधुरीअ्या २५% ज्याईसा दोखाई गुमेइम्यानु । प्रायशः प्रभावित बय खेतीपातीपो हिसावअ्या कमसल खालपो रहेइ छुक्प्या ग्यो । म्योलख्राम्न्या प्रभावित परिवारपो औषत वय स्वामित्व दर ३.०२ हेक्टर रहेइछुक्प्या ग्यो म्याद चेई राष्ट्रिय मन जिल्ला औषत रहवाईसा उखोत्यू स्यो । म्योलख्राम्न्या प्रभावित १३ कमधुरी ह्यामवी १९ परिवारपो सदस्यह्याम पूर्ण रुपवी गैर कृषि क्यामवी आवद्ध मुनु म्योलख्राम्न्या प्रभावित क्षेत्रवी गैर कृषि क्याम रोजगारी दर १.४६ प्रति कमधुरी त्वाई ।

४.२.२ गैर सड थुन्याम पैदावरीवी छुन्या च्याप्या सम्भावित हानी नोक्सानी

म्योलख्राम्न्या प्रभावित कावेली गर्जीते मन घ्वाल्या धुसेनी सामूदायिक थुन्यामपो सिमा क्षेत्र ह्यामवी रारा ०.५९% (५५.५ हेक्टर मध्ये ०.३३ हेक्टर) थुन्याम क्षेत्र अधिकरणवी परेइछ । मोखोयोङ्ग अधिकरणलक घ्वाल्या मात्रावी थुन्याम क्षेत्रपो उघ्युम भाग विखण्डित मछुक्प्या अ्यार्गदा गैरसङ्ग थुन्याम पैदावरीवी छुन्या च्याप्या हानी नोक्सानी खन्य मुच्याफ्किम् ड छुक्प्या अनुमान म्यून्या ग्यो ।

४.२.३.ड्योवी छुन्या च्याप्या सम्भावित असर कावेली धीपो वहाप परिवर्तनञ्या गर्दा मंसिरका असार महिनासोम वाँधपो यूक्काम क्षेत्रपो रारा ५.६ कि.मि.धी क्षेत्रवी कु प्रवाहवी कमी ह्योमिम् अ्या गर्दा समय-समयवी मनोरन्जनपो लागि ड्यो सेन्या क्याम् असर परेइछुन्या सक्छ । त्य क्षेत्रवी व्यवसायीक रुपवी ड्यो सेइन्या हस वा समूह मून्योमिमअ्या गर्दा धोङ्गखप्या बेलावी (हिउँदमा) तमोर धिवी (वाँध ग्योत्या स्थानलक घोलेवी ५.६ कि.मि.युक) अथवा कावेली धिपो तुक्काम क्षेत्रवी ड्यो सेन्या थ्योकी । व्यो येक्दे बेलावी चेईम्या क्षेत्रवी धीवी यथेष्ठ वहाव छु ।

४.२.४ भौतिक मन तम्बह्याम्पो श्रोतह्यामवी मगजप्पो (असर) घ्याईकिम्कम ग्योग्दे ठाउँ फ्यार्वी ग्योत्या तुवा पाटी मन माभीह्यामपो पुजा अर्चना मयूक्दे साक्वा ठाउँह्यामवी बनेईम्यून बेलावी दवाव छुन्त्या च्याव्यू । मेसाआङ्ग कुपो द्बोखाई वहावअ्या गर्दा कावेली बजारवी ग्योप्या पान्चायन शिवालय मन्दिर मन कुपो वहाव द्बोखाई ग्योक्दे क्षेत्र (५.६ कि.मी) ग्योप्या सुक्वा मन्क्याम म्यूक्दे ठाउँह्याम् असर छुन्त्या च्याव्यू । घ्याईकिम्कम ग्योग्दे ठाउँ फ्यार्वी ग्योप्या पीनासी घारवी ग्योप्या पाटी यदि भौतिक रुपवीङ्ग विगार छुखोमिम् समुदायपो सहमती हेड वैकल्पिक ठाउँबी योन्या भ्याप । धीवी द्वाख्याइवी औषत कु वहाव छुज्योमिम ज्या गर्दा पाञ्चायन शिवालय मन्दिर, हईदेख्याम ह्याम मन पुजा विधिवी रोङ्गकिम् ड्योह.याम खासै असर परेइनुम् मुथ्योकी ।

४.२.५ निर्माणकोलो सम्बन्धित क्याम् परिचालनलक छुक्प्या असरह्याम् निर्माणपो समयवी क्यामम्युप्या ह्यामपो संख्या भ्वासा निर्माण स्थल त्याम्यामिम मुख्यवी :आवसीय क्षेत्रवी ज्योनकू ह्वान्या, स्वास्थ्य मन सरसफाईपो सुविधाह्यामवी ढवाव छुन्त्या च्याव्यू । मेसाड खालखालपो निर्माण क्यामन्वाम अ्या दुर्घटना मन चोटपटक ह्वान्या यो च्यान्यू । घ्वाल्या संख्यावी खालखालपो सामाजिक मन तम्ब ग्योक्दे ठाउँग्योप्या हसह्याम छुयोन्त्यापो साथै ख्याप्चीपो तरलतअ्या सामाजिक मगजपो बानी (दुर्व्यशन) मे हेड : ची-हेडम्या तुन्या, वेश्यावृत्ति ह्वान्या च्यापू । त्य अस ह्यामअ्या गर्दा म्यवी मुत्या हसह्याम् मन ह्योप्या क्यामम्युप्या ह्यामवी मनमुटाव भ्वान्या च्याव्यू मन म्योलख्राम्या क्षेत्रपो शान्ति मन अमनचयन असर परेइछुन्त्या च्याव्यू म्याज्या गर्दा म्यावी मुप्या हसह्याम बाध्य छुनुना योन्सीन्या समेत च्याप्नु ।

निर्माणकोलो सम्बन्धित असरह्याम मुख्यवी निर्माणपो बेलावी घ्वाल्या संख्यावी उतुल ह्योप्या हसह्याम ह्योन्याअ्या गर्दा छु । त्याफेम असरह्याम मम्कम डहेड छुनु मोलो अ्योह्योम हदसोम असर भ्यानु अ्यास्स छेइन चई मरी ड अफ्ट्यारो छु ।

४.२.५. आदिवासी जनजाति मन बाध्य परेइछुक्त्या

समूहवी परेइछुक्त्या असरह्याम्

म्योलख्राम्या क्षेत्रवी ड्वाल्या समुदायपो हसह्याम मुनु म्यावी आदिवासी जनजाति मन होडनाम समूह कोलोङ्ग मु । आदिवासी जनजाति, मेल्सेम, च्योच्च्योह्याम् मन जोखिमवी मुप्या समुदायह्यामअयाा तुक रेन्या असरह्याम भोगेइम्यानु । मोलो तेफेम हेफेमखोयोड असरह्याम विशेषवी : त्यह्यामतड परेइछुनु अ्यान्या मुग्यो ।

५. नीतिगत ढाँचा : प्रभावछुक्प्या हसह्याम म्योलख्यात्राम्या क्यामन्वयन छुन्त्याज्यास्स ल्यलविम अवस्था ज्यास्यस भन अफ्टेरो अवस्थालक गुजेइ मुछुनु ज्यान्या मान्यतावी नीतिगत ढाँचा आधारित ग्यो । चहेइछुक्प्या हेड तक्योत्अ्या वा परोक्ष रुपवी ओरेइछुक्प्या खालखालपो कानूनी वुदाह्याम छलफल मन परेइम्यून्या मुन्या ग्यो ।

म्योलख्राम्न्यापो कारणञ्या छुक्प्या खालखालपो क्षतिपो रुप मन नेपाल सरकार मन विश्व बैंकपो नीतिपो प्रावधान हेड क्षतिपूर्ति विन्या म्योलख्राम्न्यापो पुर्नवास ढाँचा हेडहक तालिका प्रस्ताव म्यून्या ग्यो । म्योलख्राम्न्यापो ख्योलेङ्ग संरचनाह्यामलक छुक्प्या पुनर्वासको असरह्यामबी त्या हक तालिका लागू छु । म्योलख्राम्न्या क्यामन्वयन म्युकिलो यदी थप असर छेइखोमिम क्षतिपूर्तिपो व्यवस्थामन थप असरह्यावी सहयोगपो व्यवस्था समाहित म्युसा स्थानीय जनता मन म्योलख्राम्न्यापो हकवाला बीचपो उस्तापविम समझदारीबी हक तालिका तख्वेप फेरी सेइन्या धम । अधिकरण छुक्प्या टाकटुक बँय मन जायजेथापो क्षतिपूर्ति सट्टा मूल्यबी विनु म्याअ्या प्रभावित हश । परिवारपो ख्याप्चि मन सामाजिक भविश्य म्योलख्राम्न्या क्यामन्वयन छुन्या ल्याल अ्यास्स बङ्गप्या छु । अयान्या विश्वास विन्या ग्यो ।

६. पुनर्वास मुआब्जा मन ज्योन्यातुन्यापो लागि सहायता म्योलख्राम्न्या

म्योलख्राम्न्यापो पुनर्वास, मुआब्जा मन ज्योन्यातुन्यापो लागि सहायता म्योलख्राम्न्या नीतिगत ढाँचा मन हक तालिकाबी आधारित ग्यो । त्या म्योलख्राम्न्यापो अ्यानयाँ उ, दू प्राप्ति ऐन, २०३४, विश्व बैंकपो अस्वैच्छिक पुनर्वास मन आदिवासी जनजाति थेम्बीम नीति मन कु घ्याइकिम कोलो समबन्ध म्योप्या ऐन नीति मन निर्देशिकोपो चहेइछुक्प्याह्याम पुरा म्या । म्योलख्राम्न्या संचालनपो कारण छुक्प्या ख्योलेङ्ग क्षतिपूर्ति मन पुनर्वासपो क्यामन्वामह्याम ख्योलेङ्ग रुपबी प्रचलित कानून सम्मत समेत रहेइछुक्प्या ग्यानु । कानूनी प्रावधानबी ग्योप्या कमीकमजोरी / सिपितताह्याम सम्बोधन म्यून्या मन असर छुक्प्या हस वा समुदायपो ज्योन्यातुन्यापो लागि न्यायोचित सम्बोधन म्यून्या म्योलख्राम्न्या अ्या विश्व बैंकपो नीति हेडसा अस्वैच्छिक पुनर्वास निर्देशिका बनाई म्यून्या ग्यो । म्या उद्देश्य स्योन्यापो लागि सामाजिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदनबी पुनर्वासीय सिद्धान्तपो ढाँचा बनेइम्युन्या ग्यो म्याअ्या म्योलख्राम्न्या तयारी मन क्यामन्वयन मार्ग प्रशस्त म्या । सामाजिक सेइन्या (मूल्याङ्कन) प्रतिवेदनपो निचोडपो हेडसा पुनर्वास मुआब्जा म्योलख्राम्न्या बनेइम्युन्या स्यो म्याबी छुन्या च्याप्या असर, सम्बन्धित हानी मन जोरेई छुक्प्या ल्वाम्न्याविन्य विधिदह्याम सेइम्युन्या ग्यो ।

७. जोखिम अया भरेइछुक्प्या समुदाय विकास योजना :

जोखिमपूर्ण समुदाय विकास योजनाअ्या म्योलख्राम्न्यापो कारण जोखिमबी परेइछुक्प्या हश वा समुदायह्याम खास प्राथमिकताबी त्योसा म्याह्याम्पो ज्योन्यातुन्याबी छुन्याच्याप्या असरह्याम सम्बेदनशील तरिकाअया न्यूनिकरण मन सम्बोधन म्या । म्योलख्राम्न्या क्षेत्रबी डवाल्या समुदाय मुनुमअया गर्दा अयोह्योमयो समुहपो तापो छुट्टै मुक्दे क्षेत्र मुग्यो । मेभेन्या म्याह्याम उन्या ख्याप्चि मन ज्योन्यातुन्यापो क्यामह्यामबी दुड खालपो सेइन्या तरिका समेत त्यूत्नुम थ्योत्नु । अमह्यामउन्या म्योलख्राम्न्या क्यामन्वायनपो कारण ल्याईप्या तक खालपोड

असर सामुहिक रुपवी ड भोगेइम्यानुस उन्त्या गर्दा सम्बन्धित जातजातिपो लागि अयान्यास्सा छुट्टै असर मछेइन गयो । मोखोयोड अमह्याम्पो विशिष्ट सामाजिक मन क्यामम्यानुम अनुसार छेइन्त्या अ्या गर्दा असरह्याम हेबेसोम रहेइछुनु ज्यान्या समुह विशेषज्या अर्कोड छुन्त्या च्याब्यु ।

म्योलख्राम्न्या क्षेत्रवी आदिवासी जनजाति दलित, मन मेल्सेमह्याम कमघाल्या मुप्या कमधुरीह्याम जोखिमपूर्ण मन याथपरेइछुक्प्या समुह अ्याइसा अध्ययनअ्या छेन्त्याम गयो ।

म्योलख्राम्न्या क्यामन्वयन म्युन्त्याअ्याली ख्योले १३ म्योलख्राम्न्या प्रभावित परिवारह्याम घोवी १० आदिवासी जनजाति ६ तमाङ्ग, ३ माभी, मन १ लिम्बु, कमधुरीअ्या तापो उ, दु, गुमेइम्यानु । मोलो म्योलख्राम्न्या हेफेम खोयोड दलित मन मेल्सेम कमघवाल्या मुप्या कमधुरीह्याम चेई तक्चोत्अ्या प्रभाव मुप्या ।

जोखिमपूर्ण समुदाय विकास योजनावी याक युक्त मन विशेष उपायह्याम अवलम्बन म्युन्त्या गयो । याकयुक्त उपायह्याम म्योलख्राम्न्या क्षेत्रपो ख्योलेड समुदाय मन विशेष उपायह्याम म्य समुह प्रति लक्षित ग्योनु म्या चई स्थानीय परिप्रेक्षवी जोखिमपूर्ण अयास्त्यानुम गयो । सामुदायिक समुह विशेष म्युसा मरयोप्या मेल्सेम मन जोखिमपूर्ण आदिवासीह्याम अनुदान मन सीप विकास तालिम ह्याम लक सहायता बिनु म्यालक अमह्यामअ्या ख्याच्ची रुपवी व्यवहारिक मन अलासोमपो कमाई रोजगारी थ्योन्या च्याप्या क्यामन्वामह्याम मे हेङ्गः वस्तुभाउ, गेइन्त्या, कृषि, शिल्पकला, थुन्त्याम बेपार मन होडामपो क्यम म्युन्त्या क्षेत्रवी लागेइ छुन्त्या च्यात्नु ।

म्योलख्राम्न्यापो सामाजिक क्याम योजनापो रणनीतिवी जोखिमपूर्ण समुदाय सहितपो प्रभावित हस वा समुदाहध्याम म्योलख्राम्न्यापो मम्यामन्युप्या अँगयो रुपनी लिएइ मन्त्या गयो । त्या रणनीतिअ्या मुख्यतया (क) सामाजिक क्याम योजनापो क्यामन्वयनवी प्रभावित हस/जोखिमपूर्ण समुदायपो प्रतिनिधित्व, (ख) उजुरी मन किन्याह्याम मिलेईम्युन्त्या उजुरी डिमन्या म द्वन्द मिलेइम्युन्त्या प्रणाली, मन, (ग) क्यामन्वयनपो क्रमवी ह्योन्या च्याप्या सवाल मुद्दा सम्बोधनपो लागि अनुगमन मन मूल्याङ्कन विधि परेइछुनु । म्योलख्राम्न्या अयाआदिवासी म जोखिमपूर्ण समुदायअ्या क्योन्याच्याप्या फायदा मन अवसरह्याम भवार मन्या अवधारणाह्याम अवलम्बन म्युत्नुम गयो ।

८. स्वास्थ्य मन सुरक्षापो उपायह्याम

८.१ म्योलख्राम्न्यापो स्वास्थ्य मन सुरक्षापो उपायह्याम म्योलख्राम्न्यापो स्वास्थ्य, से.इसा म्योलख्राम्न्या क्यामन्वयन अवधिवी त्यस क्षेत्रवी तुवा १० शैयापो अस्पताल बनेइम्यनु । म्या पो साथै घ्यार्इमिककम मन बाँध क्षेत्रवी थप तु-तु वटा स्वास्थ्य चौकीपो चाचो समेत छु । म्या पो साथै बनेइहुमिम सोम क्यामम्युप्याह्यामपो चहेइछुक्प्या स्वास्थ्य उपचारपो चाचो ठेकेदार उतापज्याड म्युन्त्या मईप्या गयो ।

क्यामम्यूप्याह्याम स्वास्थ्य मन सरसफाई सम्बन्धी ज्ञान विन्यापो लागि खालखालपो चेतना बिप्या क्यामन्वामह्याम म्युन्या मइत्यु । म्यापो बाहेक क्याम्युप्याह्याम शिविर त्याम्यापो सरसफाईवी विशेष ध्यान विनु ।

मेसाङ्ग म्योलख्राम्न्य निर्माणपो क्रमवी छुन्याच्याप्या दुर्घटनाह्याम घ्यानवी त्योसा म्यापो न्यूनिकरण म्युन्या सुरक्षापो उच्चस्तरीय मापदण्ड अवलम्बन म्यानु ।

८.२. हसपो स्वास्थ्य सम्बन्धी उपायह्याम :- जनस्वास्थ्य सम्बन्धी सुविधाह्याम विस्तार मन भेङ्गप्या म्युन्या म्योलख्राम्या हेबेलोयो प्रतिवद्ध रहेइछु । त्यङ्ग सिलसिलावी निर्माण छुक्प्या अस्पताल मन स्वास्थ्य चौकीलक त्य क्षेत्रपो टाकटुक हस समेत लाभान्वित छुनु । म्यापो बाहेक निर्माण अवधिभर म्याबीमुप्या हसह्यामपो स्वास्थ्यपो मध्यनजर त्योतो खालखालपो स्वास्थ्य शिविर मन स्वास्थ्य मन सरसफाई सम्बन्धी सचेतनामुलक क्यामन्वामह्याम सन्चालनछु । मन म्योलख्राम्या निर्माणअला सम्बन्धित संरचना स्थानीय समुदायपोङ्ग व्यवस्थापनवी संचालन र म्युन्या म्युसा विन्या छु ।

१. फाइदा साभेदारीपो उपायह्याम

१.१ पुर्नवास मन पुर्नस्थापना क्याम त्या म्योलख्राम्यालक अ्योह्योमयो परिवार पुर्नवास म्युन्या मर्मइप्या त्वाई । मे हेङ्ग ख्योलेङ्ग १३ कमधुरीयो उ, दु पो तिबी अंश क्षति छुमिमअ्या गर्दा म्या १३ कमधुरीह्यामपो मध्यनजर त्योसा अमह्यापो क्षति छुक्प्या उ, दु । खेतिपाति सङ्गविरुवा ह्यामपो उचित क्षतिपूर्ति विनु साथै म्योलख्राम्यालक तक्च्योप्या प्रभावित कमधुरीपो हसह्याम खालखालपो कमेइम्युन्या धम्प्या सीप मन तालिम विन्यापो साथै क्यामबेन्ययावी प्राथमिकता विनु ।

१.२ म्योलख्राम्न्या स्तरीय उपायह्याम

म्योलख्राम्न्यालक तक्चयोत्प्या प्रभावित कमधुरीह्याम क्षतिपूर्ति विन्यापो अतिरिक्त म्योलख्राम्न्या प्रभावित गाविसह्यामवी सामाजिक विकास मन पूर्वाधार बनेइम्युन्यापो क्यामह्याम मे हेङ्ग : ल्याम, ज्योनकुपो श्रोत, परेइमस्सिक्दे, स्वास्थ्यचौकी, आदिपो स्तर उन्नतीलक म्य क्षेत्रपो हसह्यामपो जीवनयापनवी सुधार ह्योत्नु ।

१.३ व्यवसायीक, सामाजिक, उत्तरदायि क्यामन्वाम त्या म्योलख्राम्न्या काबेली इनर्जी लिमिटेडपो । व्यवसायीक सामाजिक उत्तरदायित्व नीतिअनुसार व्यवसायीक थङ्ग मन मान्यता ह्याम भवारमइतो सामाजिक मन वातावरणीय जिम्मेवारिह्याम बहन म्यानु । म्योलख्राम्न्याञ्या विशेष गरी मानव अधिकार, सशक्तिकरण सामाजिक न्याय ख्वाप्सिप्य सामाजिक विकास पर्यावरणीय सन्तुलन आयआर्जन भवारमन्या मन जीवनयापन सुधार, च्यामन्याह्याम्पो विकास, प्रकोप मन जोखिम दोख्वाइम्युन्या । व्यवस्थापन हेडमिम खालखालपो क्यामन्वामह्याम सन्चालन म्या । त्याअ्या

व्यवसायह्यामपो नाफापो कोलोड जनउत्तरदायी म्युन्या सहयोग म्युसा म्योलख्राम्न्याह्याम थप सामाजिक मन वातावरणीय रुपबी जिम्मेवारम्युसा म्योलख्राम्न्या मन म्यवी मुप्या हस ह्याम बी सौहार्दपूर्ण सम्बन्ध बनेइम्य ।

९.४ स्थानीय विकासवी सहयोग :

त्या म्योलख्राम्न्याच्या थ्युक्त्युम खालखालपो क्यामन्वाम मन पूर्वाधार बनेइम्युन्याच्या म्योलख्राम्न्या स्थल त्याम्यापो सामाजिक ख्याप्चि विकासवी घ्वाल्या टेवा बी । त्या सन्दर्भबी म्योलख्राम्न्याच्या स्थानीय सरोकारवाला ह्यामकोलो धम्सा ड्वाल्सप्या मन सहभागितामुलक विकासवी जोड बी साथै घ्याइकिम ऐन हेङ्ग सम्बन्धित जिल्ला मन स्थानीय विकायअ्या थोमिम राजश्वच्या म्या क्षेत्रपो टाकटुक विकासवी घ्वाल्या सहयोग योन्यापो साथै टाकटुक देशपोड विकासवी योगदान बिप्या विश्वास म्युन्या ग्यो ।

१०. अन्तीक्रिया मन सूचना रणनीति

त्या म्योलख्राम्न्याच्या सरोकारवाला ह्यामकोलोपो निरन्तर अन्तरक्रियापो महत्वपूर्ण स्थान विन्या ग्यो । खासगरी म्योलख्राम्न्याच्या प्रभाव दोख्याईम्युन्या मन लाभयोन्या मन न्यायोचित वितरणपो उपायह्याम निर्धारण म्याअ्यालो म्योलख्राम्न्यापो सामाजिक प्रभाव अध्ययनटोल अ्यासम्बन्धित सरोकारवाला कोलोसाकदेलाङ्ग मन बहुपक्षिय छलफल म्युत्युम गोप्या । म्यापो आधारवी म्योलख्राम्न्यापो सामाजिक प्रभाव दोख्याईम्युन्यापो उपायह्याम मन विकास निर्माणपो क्यामन्वामह्याम निर्धारण म्युन्या ग्यो ।

मे साड म्योलख्राम्न्यापो सूचना रणनीति सरोकारवाला मन प्रभावित समुदायह्याम घोले व्याइसा घोले ह्योमन्या स्वतन्त्र मन पहिलेड जानकारीपो अवधारणालक थुनु । सरोकारवालापो उद्देश्या, उह्योन्यापो विधि,चुस्त सूचना सामान रोन्त्या मन अलासोम जानकारी प्रवाह मन सेइम्युन्या हेडमिमसूचना रणनीति रोङ्गसा सरोकारवालाकोलो अलासोम जेन्याह्वाई मई ल्यून्यापो संयन्त्र स्थापना छु ।

११. क्यामन्वयन व्यवस्था :

म्योलख्राम्न्यापो आधिकारिकता कावेली इनर्जी लिमिटेडबी ग्योमिमच्या सामाजिक क्याम योजनाबी ग्योप्या टाकटुक व्यवस्थापनपो जिम्मा त्याअ्याड ल्योब्यु ।

११.१ संस्थागत व्यवस्था

बावेली इनर्जी लिमिटेडच्या त्या कावेली 'ए' कुघ्याइकिम म्योलख्राम्न्यापो समाजिक क्याम योजना प्रतिवेदन क्यामन्वायन म्युन्यापो लागि केन्द्रीय मन म्योलख्राम्न्या स्तरवी म्युसा खालखालपो व्यवस्था म्या । केन्द्रीय स्तरवी कावेली इनर्जी लिमिटेडपो व्यवस्थापन टाकटुकबी म्योलख्राम्न्या थुन्या, चहेइछुक्प्या ख्याप्चि विनियोजन मन त्यापो क्यामन्वायनपो अनुगमन मन सुपरीवेक्षण म्युन्या

जिम्मेवार छु । मेसाड म्योलख्राम्न्या स्तरवी बयाँ निर्धारण मन मुआब्जा समितिञ्च्य बयाँ योन्या मन मुआब्जा सम्बन्धी क्यामह्याम म्या । साथै सामुदायिक मन वातावरणीय योजनामन क्यामन्वाम थ्योन्या मन हेबेलोयो अनुगमनपो लागि चहेइछुक्प्या हकल्यामकोलोम कावेली 'ए' सामुदायिक मन वातावरणीय विकास इकाई मन स्थानयि सुभावा मन मार्ग निर्देशनपो लागि प्रभावित क्षेत्रपो प्रतिनिधि समेतपो उन्खर ग्योप्यावी सामुदायिक सल्लाविप्या समिति कोलोम खालखालपो संस्थागत संरचनाह्याम ग्योनु ।

११.२ उजुरी मन गुनासोह्याम सम्बोधन मुल्या तरिका

कावेली इनर्जी लिमिटेडञ्च्य त्या कावेली 'ए' इघ्रयाईदे आयोजनापो थुन्यापो क्यामबी आयोजनालक तक्चोत्व्या प्रभावित कमधुरी मन प्रभावित समुदायपो उजुरी मन गुनासो सम्बोधन म्युन्या केन्द्रीय स्तरवी तुवा उच्चस्तरीय गुनासो सम्बोधन समितिपो व्यवस्था ग्या । मेसाड आयोजना स्तरवी उजुरी मन गुनासो मिलेइम्युन्यापो लागि तु जना अधिकृति स्तरपो क्यामम्यूप्यपो व्यवस्था म्यानु । म्या व्यवस्थालक आयोजनापो कारण तक्चोअ्या प्रभावित कमधुरी मन प्रभावित सामुदायञ्च्य तापो उजुरी मन गुनासो आयोजनापो केन्द्रीय व्यवस्थापन त्योन्या थ्योनु मन केन्द्रीय व्यवस्थापनञ्च्य थुक्तोङ्ग ग्योप्या कानुन अनुसार स्वतन्त्र मन स्युपोयो पक्ष मम्प्रुसा डीमन्यापो व्यवस्था म्या ।

१२. अनुगमन सुपरीक्षण मन मूल्याङ्कन

म्योलख्राम्न्या पो सामाजिक क्याम योजना क्यामन्वायनपो हेबेलोयो अनुगमन सुपरीवेक्षण मन मूल्याङ्कनपो लागि उघोबुम मन उतुयुम अनुगमन संरचनापो व्यवस्था म्युन्या ग्यो । आयोजनापो आवधिक प्रगति मन सामाजिक क्याम योजनावी त्यानुम हेङ्गसाङ्ग सम्पादन म्युन्यामइव्या सामाजिक मन वातावरणीय क्यामह्याम्पो अनुगमन सुपरीवेक्षण मन मूल्याङ्कन उगोयुम रुपवी कावेली इनर्जी लिमिटेड अन्तर्गत कावेली 'ए' सामुदायिक मन वातावरणीय विकास इकाइञ्च्य हेबेलोयोपो रुपवी म्या । म्या हेड नेपाल सरकार उर्जा मन्त्रालयञ्च्य तोकइम्युत्याम स्वतन्त्र संस्था वा हसञ्च्य अनुगमन सुपरीवेक्षण म मूल्याङ्कन सम्बन्धी क्याम म्या । मेसाआउतु संस्था वा हसञ्च्य आयोजनालक तक्चोत्व्या प्रभावित सरोकारवालाह्याम समयवी क्षतिपूर्ति मन पूर्नस्थापना सहायता उपलब्ध म्युपु । म्युम्युब्यनु मन उजुरी मन गुनासो तार्किक मन न्यासंगत तरिकाञ्च्य सम्बोधन म्यात्या, मम्युन्या बारेबी समेत जानकारी त्या । म्यापो अतिरिक्त विश्व बैंकपो वातावरणीय मुल्याङ्कन मन आदिवासियो अस्वैच्छिक पुर्नवास सम्बन्धी नीति अनुसार आयोजनाह्याम महत्वपूर्ण विषयवी चहेइछुक्प्या परामर्श बिन्यापो लागि समाजशास्त्री हसशास्त्री मन वातावरण विद्यो मूप्या तु कोक्प्या समिति म्यानु आयोजनाञ्च्य सामाजिक क्याम योजना सन् २०१४ पो अन्त्यसोमबी क्यामन्वयन म्यूनस्योन्य लक्ष्य लियइमन्या ग्यो ।

४.२. जैविक वातावरण

- ४.२.१. आयोजनापो बय नेपाल सरकारलक अधिकारिक रुपवी घोषित जैविक विविधता संरक्षण बयपो उतुथ मत्त्यू ।
- ४.२.२. कावेली जलविद्युत आयोजनापो संरचनाह्याम् न्वाम्बुड नेपालपो न्वाम्भय इरव्याडिकिम बयकआ तिब्बवी भुड ल्युक्देवी ग्यो । न्वाम्भ्य इख्यालयाडिकिम बयवी ग्योप्य सड् साल, करम, बोटघयरो, साज, हरो ग्योनु । मेसाड तिब्बवी भुड ल्युक्दे बयवी घोले थ्योकिम सड्ह्याम्बी यासु, मयल, अगर ग्योनु । क्याम्चेन्हाइभ्य खाहइव्य बयवी १६८ ह्याम् खरेन्त्य ग्यो । त्यह्याम्मध्ये ६१ धेकसु २२ यार्क्सिसड धेकसु, ६२ घासफो, १५ लहरासड, २ लिचेन्स, ४ चेउमन २ इपिफाइटीक सड्ह्याम् ग्योनु ।
- ४.२.३. कावेली कवपी भूपथाम् किनारवी ग्योप्य हेडवर्क्स मन हंडपौण्ड ताप्लेजुड जिल्लापो थेचम्बु देल विकास समितिबी समुदायव्य म्युन्ज्युत्नुस् राष्ट्रिय थुन्याम्बी ग्यो मन कावेली कवपो पेडथाम् किनारवी ग्योप्य हेडवर्क्स मन हेडपौण्ड पाँचथर जिल्लापो अमरपुरदेल विकास समितियो कावेली गर्जीते देल्यासपो थुन्याम् मन घ्वाल्या घुसेनी देल्यासपो थुन्याम् बी परेइछुक्क्य ग्यो ।
- ४.२.४. साल, घुक्सु केम्यान्दीकी, भ्वामह्याम् मन कनसी नेपाल सरकार (वन ऐन १९९३), आइ यू एन पो हललाम् किताव मन साइटिक्स एनक्सपो भ्यान्खाप्य मन गेइन्त्यमहइप्यवी परेइछु ।
- ४.२.५. आयोजना बयपो कमधुरीह्याम् म्युन्ज्योन्यपो लागि ज्यक्वाई बड्घोत गेइन्त्यहेडमिम ग्योखोड्प्य खेती प्रणालीवी मुनु । किसान ह्याम् उबी ज्यक्वाई या भ्मनु मन लास्खाप् लुज, धोचेर, सिमलकी मन घोले खाल्पो दफ् क्वाइसाड मन तोरी या म्यनु । मेसाड धाम्कमुलक सड्प्यु युन्याम् फलफूल मन घाँसफो सड् ल्याइव्य धेक्सुह्याम् दोखाई या म्युत्नुम् ग्यो म्य कम्बी ड थुक्नु ।
- ४.२.६. बयव्यास् बँसाईसराइपो समयकआ कृषि म्यून्य न्यप्य उफेहइ त्यामव्य त्यविम् थुन्याम्ह्याम् पातलो ग्योनु । धेक्सुह्याम् हस ममुक्दे मन ज्यक्वाई याम्यून्य मन्युत्ययी तड् ग्योनु । नमिपन महइव्य उपत्यका बचवी साड धेक्सुह्याम् घोले लम्ब्य ग्योनु मन दक्षिण थ हक्सित्य रो मन कोरो बयवी फेहइखप्य मन पातलो ग्योनु । त्यविम् थुन्याम् बयवी घ्वाल्या जनावरह्याम्पो धेत्य मुक्दे मुग्यो मन त्यवी जैविक विविधता यो म्युग्यो ।
- ४.२.७. वयव्यास् आयोजना बयवी हसह्याम्पो जनसंख्यापो स्वार्न् मन कृषि पो भ्वान्यव्य थुन्याम् फेहइत्य ग्यो । म्यभ्य द्युत वड्प्य जनावरह्याम् दोखाइ तड् मुनु । आयोजनाभ्य खाइव्य गा.वि.स.वी ख्योले २२ प्रजातिपो द्युतवड्प्य जनावरह्याम् थ्योकिम ब्रा ग्यो । मेसाड ३८ प्रजातिपो सल्युह्याम् मन १३ प्रजातिपो थहइसिप्य जीवह्याम् यो ध्योकि ज्यान्नु । जानकारी बिन्य द्युत् जीवह्याममध्ये ९ प्रजातीपो नेपाल सरकार आइ यू.सि.एनपो हलालम् बुक मन साइटिस एपेण्डिसिस्पो गेइव्य मान्यतावी परेइछु । तेफेम् गेप्य मान्यतावी तुयोड सल्युमन थहइसित्य जीवह्याम् मुमत्नु ।

- ४.२.८. कावेली कववी ख्योले ३१ प्रजातिपो ड्योह्याम् रेन्खन्थ्य ग्यो मन वोडाम् १२ प्रजाति नमुना सभेवी ख्वाम्य ग्यो । त्य ३१ जजातीपो ड्योह्याम्वी ४ प्रजातिपो ड्योह्याम् (सरह, गोन्च, राजवाम) सोड्यत दुरी सोम्बो त्या-म्या म्यूप्यवी परेइछुनु, ४ प्रजातिपो ड्योह्याम् (कत्ले, चुच्चे, असला) मध्यम दुरी सोम्बो त्या-म्या म्युयवी परेइछुनु । वोडाम् २३ प्रजातिपो ड्योह्याम् म्याविड मृत्यवी परेइछुनु ।
- ४.२.९. कावेली कवपो नमुना ख्याम्य (सुरुपु) ३ वयनी ४ (भ्याल्) प्रकारपो काइटोप्लाङ्गटन ५ (भ्योड) प्रकारपो जुप्लाङ्गटन थ्योन्य ग्यो ।
- ४.३. सामाजिक-आर्थिक मन सांस्कृतिक वातावरण
- ४.३.१. आयोजनाञ्य र्वाइप्य देल विकास समितिहयाम्पो जनसंख्या २१,०८९ ग्यो म्यवी १०,१४९ ल्यास्यो (४८.१० प्रतिशत) मन १०९,४६ मेल्सेम (५१.८८ प्रतिशत) ग्योनु मन औसत कमधुरीपो हवालन्य ५.४४ ग्यो । अपमरपुर देल विकास समितिवी ख्योलेक घोले जनसंख्या ७७४३ ग्यो मनम्यनआ पञ्चमी (५५६९८), नाडखोल्याड (४०१५) मन थेचम्बु (३७७२) पो जनसंख्या ग्यो ।
- ४.३.२. आयोजनाञ्य र्वाइप्य गा.वि.स.ह्याममध्ये नाडखोल्याड गा.वि.स.वी आदिवासी र जनजाति (७३.८४) प्रतिशत घोले मुनु । ख्योले जनसंख्यापो ५० प्रतिशत ज्याइसा घोलेञ्य नेपाली ब्रा जेनु । केन्द्रिय तथ्यांक विभाग २०११ अनुसार आयोजनाक ज्य खइप्य गा.वि.स.पो जनसंख्याप्य सक्पु ध्वाल्य धर्म मानेइम्पुनु । म्य तेफेम् ग्यो- हिन्दु (५३.०६ प्रतिशत), किराँत (३६.०५ प्रतिशत) मन बौद्ध -९।५२ प्रतिशत) ।
- ४.३.३. आयोजनाञ्य र्वाइप्य गा.वि.स.वी ६ (रा) यो दुडका उखोत्युम्, मेल्सेम् मन ल्यास्यो रेन्थ मन जेन्थ कोक्य क्रमशः ५५.३० प्रतित मन ४४.७० प्रतिशत ग्यो म्यञ्य ध्वाल्पा लैगिंक असमानता सेइम्य ।
- ४.३.४. आयोजना ज्य र्वाइप्य समुदाय बी घोले मुत्य समूहह्याम् रयाई, लिम्बु, तमाड, नेवार मन माभी मुनु । त्यवी क्षीन उपस्वास्थ्य चौकी मन स्वास्थ्य चौकीञ्या स्वास्थ्य सुविधाह्याम् बितोङ्ग मूनु । सरसफाईपो सुविधा योड दोख्खे मुग्यो । ज्योह्योमयो व्यवस्थान्यून्या ज्वान्याकुपो सुविधाह्याम् विद्यमान मूग्योनु ।
- ४.३.५. आयोजना प्रभावित समुदाय त्याम्या प्राथमिक, माध्यमिक मन उच्च माध्यमिक रक्वेख्वाम्ह्याम् हेडमिम् शैक्षिक संस्थान ह्याम् ग्योप्या खोयोड त्याह्यामबी पुस्तकालय, चेर्मसक्दे उद्येम्, उपयुक्त भवन, कक्षा कोठा मन शैक्षिक समान हेडमिङ्ग सुविधाह्यामपो कमी ग्यो ।
- ४.३.६. आयोजना क्षेत्रत्याम घदे थुम्दे सडकञ्या २२ वर्ष पैलका जोरेइम्युत्याम् ग्यो । त्या क्षेत्रवी नेपाल दुरुसंचार संस्थानपो सि.डी.एम ए मन एन सेल मोवाईलपो सेवाह्यामञ्या संचारपो सुविधा ह्याम विर्तोङ्ग मुनु ।

- ४.३.७. अयोजना क्षेत्रव्या राष्ट्रिय प्रशारण लाइनपो घयाइकिम् मध्योङ्ग मू मोखोयोङ्ग चा कमधुरीह्याम.व्या घयाइदे घयान्या प्रयोजनपो लागि न्वाम पाता जोरेइ म्यूत्नूम ग्यो । मरीघोले कमधुरीह्याम.व्या घयाइदे घयान्या प्रयोजनपो लागि मट्टीटेल न्योङ्गनू । ख्योलेङ्गजातमन थरपो कमधुरीह्याम.व्या सङ्गयू खप्किम् प्रमूख उर्जापो रुपवी न्योङ्गनु ।
- ४.३.८. आयोजन क्षेत्रपो प्रमुख बजार केन्द्रह्याम अमरपुर गा.वि.स.पो कावली सिंगापुर मन भानुचोक स्यो
- ४.३.९. सर्वेक्षण म्यून्त्या कमधुरीह्याम (४६ कमधुरीह्याम) पो ख्योलेङ्ग जनसंख्या ३६३(५१।२४% ल्यास्यो मन ४२.७६% मेल्सेम्) मन औषत कमधुरीपो आकार ७.२९ ग्यो । रारा ६४.४६% जनसंख्या आर्थिकरुपवी मुनुमन घोलेजसो कृषिवी मुनु । ४३.४८% ज्योन्यातून्यापो लागि पूर्णत कृषिवी आधारित मन एईप्या कमधुरीह्याम कृषि कोलोङ्ग होडाम क्यामह्यामवी मेहेङ्ग उतु ख्वान्या, होडामपो क्याम म्यून्त्या, मन जेलाविक्याम म्यून्त्यावी मुनु ।

५. विकल्पह्यामपो विश्लेषण :-

- ५.१. आयोजना मयूसा विकल्पह्याम घान्त्या मूग्यो । माङ्केभने त्याअया नङ्ग देशपो थेलोम् उर्जा संकट-लेडसेठिङ्ग ड बढोत्तरी म्यून्त्य च्याव्यू न आयोजना निर्माण क्षेत्रपो स्थानीय मीयाह्यामपो विकास उत्सुकता ह्याम मद्दत म्या ।
- ५.२. घयाइकिम् शक्तिपो होडाम विकल्पह्याम अघान्त्या ग्यो माङ्के भने कुघयाइकिम् देशवी प्रचुर मात्रावी ग्योप्या नक्किरणीय उर्जापो श्रोत स्यो । जवकी होडाम विकल्पह्याम.व्या उर्जा विकासपो लागि खालखालपो प्राविधिक मन पुर्नभावी वित्तिय भारपो सामना म्यून्त्या मईप्या छु ।
- ५.३. आयोजना स्थलपो विकल्पह्याम विन्त्या भौगोलिक समसंख्याह्याम कोलो मूल्यांकन म्यून्त्या गोत्या । वातावरणीय मन आर्थिक दृष्टिकोणव्या प्रस्तावितस्थल मन डिजाइनपो विकल्पह मानेईम्यून्त्या ग्यो ।

६. वातावरण प्रभाव मन दोखाईमून्त्या :

- ६.१. प्यून्त्याम क्षेत्रवी परेइ छुक्प्या आयोजना स्थलपो तयारीपो लागि रु.५२२८२९३ बजार मूल्याहेङ्ग घोलेपो २०० वटा सङ्गआकारयो मन १५३ वस्तुह्यामपो उन्मुक्दे वास छुन्त्यापो साथै थुन्त्यामपो पैदावर मन सेवाह्याम्पो योड क्षति छु मोलो थ्यून्त्याम नेर्तो ख्वान्याव्या प्रस्तावित प्रभाव दोखाई मम्मिसन्त्या ग्यो मेसाड आयोजना निर्मायापो क्यामन्यू प्याह्यामलक छुन्त्या च्याव्यूम् सङ्गपो-न्योन्त्या, गैरसङ्ग थुन्त्याम पैदावरपो उन्-न्योन्त्या, न्यून्त्याम जिवछुह्याम खेन्त्या-सेन्त्या हेङ्गिमिम् योड वातावरणीय चासोपो विषय स्यो ।

तेफेन प्रभावह्याम दोखाई म्यून्त्या खालखालपो दोखाईम्यूम्क्देह्याम पो उपायह्याम क्यामन्वायन छुनु । मे हेङ्ग थुन्त्याम निर्देशिका (२००६) हेङ्ग विरुवा या छु, आयोजनाव्या-याहत्याम थून्त्याम क्षेत्रपो भाडा च्वार्स क्षतिपूर्ति विन्नु, आयोजनामपो विरुवाह्याम च्वार्स रईन्त्या छु, प्रभावित सामूदायिक

थुन्याम उपभोक्ता समूह मन कवलयती थुन्याम् उपभोक्ता समूहह्याम् प्राविधिक मन ख्याप्चि सहयोग म्यानु, स्थानीय हसह्याम् आयोजनापो रोजगारीवि प्राथमिकता विनु, आयोजनापो क्यामम्यूप्याह्याम् यू खम्यापो लागि मट्टिटेल विनु । शिविर स्थानीय गैर काष्ठिय थुन्याम् पैदावार मन ड्योपो अन्यावी मन ख्वाईम्यून्या मुथ्योनु । उतु क्यामम्यूप्याह्याम् स्थानीय न्यून्यामवी दूलेईम्यून्या मुप्योनु ।

- ६.२. सामूलायिक मन कवलयती थुन्याम् उपभोक्ता समूह्या च्योङ्गत्यानुम क्रमशः ०३३ मन ०.९७ हेक्टर थुन्याम क्षतिञ्या उपभेक्ताह्याम् तक्चोत्त्या प्रभाव म्यानु । त्या प्रभावह्याम् दोख्वाई म्यून्या प्रभावित स्थानीय थुन्याम उपभोक्ताह्याम् थुन्याम बढोत्तरीपो क्यामन्वामपो साथै पाँच वर्ष हेङ्गपो थुन्याम पैदावरपो क्षतिपूर्ति विनु ।
- ६.३. संचालन अवधिवी बाँधञ्या कुवीथ्योकिम् जीपयाम् विनुम् रोकावट आयोजनापो गम्भीर प्रभाव स्यो । मेसाङ्ग कवपो कु बाँध क्षेत्रफल खर्न्यायोड जलचरीय पर्यावरण समस्याकोलो सम्बन्धित ग्यो । माडके भने त्याञ्या कावेली धिपो बाँध क्षेत्रका तमोर धिपो सँगम स्थलसोमपो कुपो मात्रा दोख्वाई म्या । म्यापो वाहेक त्याञ्या बाँध षेत्र तुकथ योन्या ड्योपो प्रजातिपो खोन्याख्वान्या योड निषेध छु । म्यालक ड्योयो उती म्यूक्दे स्थलमन विधिवता सिमित छु । त्या प्रभावह्याम् दोख्वाई म्यून्या खालखालपो उपायह्यामपो व्यवस्था छु मे हेङ्ग बाँधपो संरचना ड्यो भत्याङ्गपो निर्माण छु, बाँधलक कवली दोख्वाईवी मासिक प्रवाह्यो १०% कु र वातावरणीय प्रभाह्यो लागि लेस्यान् ।
- ६.४. म्या वाहेक कूथ्योक्देवी कुपो पोखरी बनेईछुन्या, किनारा भासेईछुन्या, कवपो कुपो गुणस्तर फेरईछुन्या, यूट्रोपिकेसनपो समस्या छुन्या, याक्की हवाउ फेरईछुन्या आयोजनापो सापेक्षित रुपवी दोख्वाई उल्लेखनिय प्रभावह्याम स्यो । मोखोयोड त्या प्रभावह्याम पो लागि खालखालपो उपायह्याम् मे हेङ्ग कवलक एलगेल् म्याट हटेईम्यून्या, कवपो किनारा संरक्षण म्यून्या, कवपो हिवाटर्ड क्षेत्रवी ड्यो सेन्या मथ्योन्या हेडमिम क्यामन्वयन छु ।
- ६.५. उल्यूफ्फविम र्दजापो वातावरणीय पक्षह्याम् मे हेङ्गवयपो ग्रहणलक परेइछुक्प्या प्रभाव, वयपो रोन्वावी छुक्प्या प्रभाव त्योक मन भँगभवी छुक्प्या प्रभाव लुङ्गखानी मनप्योक फइदे क्षेत्र थून्यामलक छुक्प्या भू-क्षयमन वयपो अस्थिरता हेडमिम समस्याह्याम् कलम कोलोङ्ग ग्योप्या प्राकृतिक कव-खोल्सा मन निर्माण छुक्प्या संरचनाह्यामवी परेइछुक्प्या प्रभावह्याम्लक आयोजना क्षेत्रवी मध्यम मन निम्न प्रकारपो प्रभाव छुनु । त्या प्रभावह्याम् दोख्वाईम्यून्या खालखालपो उपायह्यामपो क्यामन्वयन छु । मे हेङ्ग बजार मूल्यहेङ्गपो वयपो क्षतिपूर्ति विनु, नियन्त्रीत तवरञ्या लुङ्ग खानीपो संचालन छु । ३ मिञ्याईस रेप्या रईप्या उखोत्खोत् सिभिल मन वायोइन्जिनियरिङ्ग लक संरक्षण छुक्प्या छु । प्रभावित प्राकृतिक कव खोल्साह्यामवी कूपो प्रवाणपो व्यवस्था छु । प्रभावित संरचनाह्याम् ठीक क्षतिपूर्ति विनु ।

- ६.६ निर्माणकालवी हवा मन कुपो गुणस्तरमन हवाईपो स्तर फेरईछुप्या, कलम ध्योकिलो ल्याईप्या मकपो प्रवन्ध मूकिलो वयापो प्रदूषण मन भूक्षय छुक्प्या हेडमिम् होङ्गाम् वातावरणीय पक्षह्यामलक आयोजना क्षेत्रवी निम्न मध्यम मन उच्च प्रभावह्याम् परेइछुनु । त्या प्रभावह्याम् दोखाई म्यूसा चहेइछुक्प्या स्तरवी हवान्यापो लागि खालखालपो उपायह्यामपो क्यामन्वेयन छु । त्या प्रकारपो ग्योनू कु फेल्नु, विसम समयवी ध्वनीकारक क्यामन्वामह्यामपो प्रयोग मूम्यानु, शिविरमन निर्माण स्थलवी फोर व्यवस्थापन प्रणालि स्थापित म्यानु । फोरकू ठीक प्रशोधन म्यूस्यातड लेस्यानु ।
- ६.७. आयोजनालक हुक्तय रारा ७.६७८ हेक्टर वय स्थायी अधिग्रहणञ्या १३ कमधूरीह्याम् तक्चोत्ञ्या रुपवी प्रभाव म्या । मोलो आयोजनालक छुक्प्या वयपो स्थायी अधि ग्रहणञ्या तुपो कमधुरी भौतिक मन ख्याप्चिपो रुपवी स्थानान्तर मुम्या । प्रभावित ह्याम् वय अधिग्रहण म्यूनया ल्याल्ड क्षतिपूर्ति मन पुर्नस्थापनापो प्याकेज विनु म्य चई आपसी परामर्श मन रामभदारीवी आधारित छुनु ।
- ६.८. आयोजनाञ्या निर्माणकालपो लागि अस्थायी रुपवी रारा ९.३१ हेक्टर खेतीयोग्य उदुञ्या हत्यु । म्या उ दु भाडावी लियईमन्या क्यामपो जिम्मेवार आयोजनापो ठेकेदारपो छु म्या चई उद्यनीकोलो छुक्प्या आपसी परामर्श मन समभदारीवि आधारित छु ।
- ६.९. कावेली धिपो वहाव फेरईछुन्त्याञ्या गर्दा मंसिरका असार मैनासोम बाँधपो युक्क्याम क्षेत्रपो रारा ४.६ कि.मी.धी क्षेत्रवी कु वी कमी हयोमिम् हुदाँ ड्योह्याम् असरम्यून्या सक्छ । स्थानीय समुदायहमकोलोम छलफल अनुसार त्य दोखाई वहात छुक्प्या क्षेत्रवी व्यवसायीक रुपवी डयो सेईप्या हसह्याम् मुमुनु मन हस्य्यामञ्या समय-समयवी तङ्गड्यो सेन्तु । त्या युक्काम क्षेत्रवी ग्योप्या समुदायह्याम् ज्योन्यातुन्या पो लागि मुन्या दक्षता विन्या म्यून्यपो साथै धोङ्गप्या मौसमवी आयोजनापो जलाशी डयो सेन्या विनु ।
- ६.१०. कवपो कुपो प्रवाह पोखाई छुक्सा वा आयोजनापो संरचना ह्यामपो स्थापनालक प्रभावित मन्दिरमन घाटह्याम् पुर्नस्थापना म्यून्यापो साथै कु व्यवस्थापनञ्या कायम म्या ।
- ६.११. स्थानीय संरचनाह्याम्, सुविधाह्याम मन आदिवासी जनजातीह्याम् टेवा विसा आयोजनापो प्रभाव दोखाई म्यून्या मन स्थानीयवासीपो जीवनवी स्तरीय सुधार ह्वान्या खालखालपो वातावरणीय वदोत्तरीपो क्यामनवामह्याम लागु छुनु ।
७. वातावरणीय व्यवस्थापन योजना
- ७.१. वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाञ्या आयोजनापो क्यामन्वाम्ह.यामपो लागि पूर्व निर्माणकाल, मन संचालनकालवी छुक्प्या वातावरणीय अनुगमनपो आधार रेखिय अनुमोदन मन प्रभाव अनुगमन समावेश म्यानु । अनुगमनपो लागि मापन म्यून्या च्यारिकम् सूचक ह्यामपो श्रेणीपो छनौट म्यून्या ग्यो । मन साथवी अनुगमन म्यून्या तरिकोह्याम अनुगमनपो बारम्बरता अनुगमन म्यून्यस्थल मन

अनुगमनपो लागि जिम्मेवार कार्यकारीह्याम् समावेश म्यून्या ग्यो मन साथी अनुगमनपो लागि चहेईछुक्प्या लागत योड बिन्प्या ग्यो ।

- ७.२. आयोजना प्रभाविता क्षेत्रवी आयोजना निर्माण मन संचालनपो वातावरणीय पक्ष उपयुक्त हिसबाज्या आयोजना दुङ्ग खर्सीप्यावी सुनिर्चित म्यून्या कावेली ए कुघ्रयाइकीम् आयोजना व्यवस्थापन, प्राथमिक जिम्मेवार संस्था ग्योमिम्यून्या त्या वातावरणीय व्यवस्थापन योजनापो शर्तपोसाक्य ल्याल त्योन्प्या मुख्य तत्वह्याम क्यामन्वयन म्यनू, वातावरणीय व्यवस्थापन योजनापो साक्वा पुरकह्याम् छुनु-वातावरणीय व्यवस्थापन गतिमान क्यामन्वयन म्यूप्या अंग ।
- ७.३. आयोजना वातावरणीय व्यवस्थापन क्यामन्वामह्याम् युक्काम शिर्षक ह्याम्वी विस्तारीत रूपवी समावेश म्यून्या ग्यो-अनुमती मन स्वीकृत योजना वातावरणीय तालिम योजना पुनरवास मन पुनस्थापना योजना निर्माण शिविर मन ट्राफिक व्यवस्थापन योजना, प्रदुषण दोख्याईम्यून्या योजना, जमिनी पर्यावरण व्यवस्थापन योजना, जलचरिय पर्यावरण व्यवस्थापन योजना, भू-क्षय दोख्याईम्यून्या मन कमा स्पाईल व्यवस्थापना योजना, जनस्वास्थ्य मन व्यवसायीक सुरक्षा व्यवस्थापन योजना, तक्चोत्व्याम् व्यवस्थापन योजना मन पुनस्थापना योजना । तुक्कम योजनावी तयोन्प्या तत्वह्याम् शर्तपोसाथ आयोजनापो दुङ्गचक्र कोलोङ्ग ख्वान्तु ।
- ७.४. नेपाली वातावरणीय संरक्षण नीयमावली अनुसार आयोजनापो वातावरणीय व्यवस्थापनपो दायित्व प्रएस्तावकपो छु । डिजाइन म्यून्या अनुगमनपो योजनाह्याम् मन वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाह्याम्, सरोकारवालावी उचित रितज्या सुनिश्चित क्यामन्वयन, अनुगमन, मूल्याकन, सु-सुचित म्यूसा प्रतिक्रिया लिइइमन्य मन सुधार म्यून्या कावेली ए इघ्रयाइकीम् आयोजना मनपी एम ओ ज्या अलग वातावरण मन समुदाय विकास एकाइपो स्थापना म्या ।
- प्रस्तावित वातावरण मन समुदाय विकास इकाई पो मुख्य गरी चारवटा क्यामह्याम् छुनु । पैलो त्यज्या प्रभावित पक्षह्याम्पो वयमन सम्पतीपो अधिग्रहण, पुनरवासमन पुनस्थापनापो क्यामन्वयन मन क्याम विष्पादन म्यनू । तेश्रोवी त्यज्या आयोजनापो सरोकारवालाह म्यामबी सूचना प्रचारित म्यून्यापो साथै खालखालपो निकायह्याम् संयोजित म्यानु । चौथोवी त्यज्या वातावरणीय मन सामाजिक उपायह्याम् मन त्यापो क्याह्यामपो अनुगमन म्यनु । जुन वातावरणीय व्यवस्थापन योजना मन वातावरणीय अनुगमन योजना हेडडछु ।
- ७.५. आयोजनापो वातावरण मन समुदाय विकास एकाईपो स्थापना आयोजनापो सिभिल निर्माण क्यामपो निर्णय म्यून्या ज्यास्ला छु, मैना ल्यम्ल ड म्यानु ।
- ७.६. आयोजनावी संलग्न खालखालपो सरोकारवालाह.याम मज्या खालखालपो संस्थाह्यामपो प्रतिनिधित्व म्यनू । म्यज्यगर्दा परस्परिय निकाय समन्वयपो जरुरत छु । कावेली ए कुघ्रयाइएकीम् अयोजना व्यवस्थापन कार्यालयपो वातावरण मन समुदाय विकास एकाई परस्परिया निकाय समन्वय म्यूप्या

मुख्य निकाय छु । माडकेकने म्याद आयोजना स्थलीनी सूचना प्रचारित म्यून्या मन आयोजनापो सूचना केन्द्र संचालन म्यूप्या प्रमुख क्यामपो लागि नियुक्त म्यून्या ग्यो । स्थानीय सरोकारवालाह्याम् विशेष गरी आयोजना प्रभावित क्षेत्रपो जिल्ला देल विकास समितिकोलो संबन्धित सरोकारवालाह्यामकोलो छलफल: व्यवस्था म्यून्या वातावरण मन समुदाय विकास एकाई प्रमुख जिम्मेवार छुनु । आयोजनापो गतिविधह्याम्, प्रगतिह्याम् मन पक्षह्यामपो मुख्य सूचना विन्यापो लागि वातावरण मन समुदाय विकास एकाइ प्रमुख्या कम्तीवी साव, मैनापो तक पटक परस्परीय समन्वय छलफल हवाईमत्यू म्याञ्च सहभागीय विधि लक विवाद आदिपो समाधान म्यानु । सरोकारवालाह्यामञ्चा फ्यूक्नूम चासोह्यामपो क्यामप्रगति सम्बन्धी सुभावाह्याम् स्थानीय सारेकारवालह्याम कोलो त्य छलफलवी फान्सिनू ।

७.७. वातावरणमन समुदाय विकास एकाइञ्चा निर्माणवी संलग्न ठेकेदारपो क्याम अनुगमन म्यामन द्विमासिक रुपवी निर्माण कालवी अनुगमन प्रतिवेदन तयार म्यानु । वातावरण मन समुदाय विकास एकाईपो परामर्शदातृञ्चा निर्माण कालपोवातावरण अनुगमन प्रतिवेदन निर्माण समापनपो ३ मैना घोयू तुङ्गम्या मन प्रस्ताववी पेश म्या । प्रस्तावकञ्चा म्या प्रतिवेदन सरोकारवालाह्याम् वी राय सुभावापो लागि प्रस्तुत म्यान मन प्रस्तावपो वातावरणीय व्यवस्थापन क्यामपो डाटावेस अला रोन्यापोलागि विनु ।

७.८. कावेली ए कुघ्रयाईकिम आयोजनापो वातावरणीय लेखा परिक्षण आयोजना नैर्न्यापो साक वर्षअला शुरु छु । कावेली ए कुघ्रयाईकिम आयोजनाञ्चा लेखा परिषणपो लागि चहेइछुक्प्या प्रवन्ध नेपाल सरकार वा होडाम. मनोनित लेखा परिक्षकलक म्यानु ।